

Незабутній

Любомир СЕНИК

Доктор філологічних наук, професор,
директор Інституту літературознавчих студій
Львівського національного університету імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1
e-mail: journal.mif@gmail.com

У пам'яті відклався захист кандидатської дисертації І. Денисюка в ті далекі та вкрай несприятливі роки для науки, коли існували обов'язкові штампи і стереотипи під пильним і вельми прискіпливим оком усякіх служб, починаючи від місцевих, тобто університетських, у формі партійних чи профспілкових організацій чи, зрештою, «секретних» (але всі про це знали) офіціозів, від яких чимало залежало, щоб та чи інша наукова студія отримала право публічного існування. Зрештою, і сама особа науковця мусила бути в очах офіціозу бездоганною, інакше взагалі їй не було місця у вищому (та й не тільки) навчальному закладі. Особа І. Денисюка, у минулому учасника Другої світової війни, студента Львівського університету, відтак – аспіранта, нарешті – дисертанта, очевидно, не викликала заперечень. Але це аж ніяк не означало, що йому відкриті двері навстіж у науку і взагалі в життя, коли експеримент побудови «щасливого суспільства» в одній, окремо взятій країні, начебто мобілізує всі сили. Зрозуміло, яка роль відводили в цій гігантоманії духовній сфері і, зокрема, науці. Слід було обережно підібрати проблему дисертації, уникаючи «підводного каміння». Тема кандидатської дисертації про творчість М. Павлика навіть у тих часах мала досить великий резонанс, оскільки дисертант вийшов на стежки єднання М. Павлика з відомою авторкою роману «Овод».

Власне, вже з самого початку наукової діяльності І. Денисюка, надзвичайно ґрунтовного ерудита, прекрасного стиліста з неповторним аналітичним і синтезуючим мисленням, привертати увагу наукової громадськості ці якості, і вже мимоволі забуваеш про всі тодішні бар'єри для оприлюднення наукових пошуків і студій.

Наголошую на цих штучних, протизаконних, нелюдських обмеженнях і перешкодах, коли йдеться про чи не найбільші митарства, які створили всі вкупі згадані «служби», у тому числі й дехто з членів кафедри – стовідсоткових носіїв утопічної комуністичної ідеї і ревнителів викриття українського «буржуазного» націоналізму, у період праці і намагань «вийти» на захист докторської дисертації.

Саме в цей час ми нерідко зустрічалися й обговорювали як наукові проблеми, так і недобру, зловісну ситуацію щодо нормального розвитку культурно-духовної сфери, для якої начебто трішки відкрилися двері в світ у часи так званої «хрущовської відлиги», а відтак із тріском зачинилися, набобивши чимало ляскоту з відгомоном поза межі колоса, якого американський президент назвав «імперією зла». Я був дуже добре обізнаний із митарствами І. Денисюка, та й сам в ті часи теж переживав свої клопоти з тих же, що й він, причин – від своїх студій над українським романом доби «розстріляного відродження».

З цитаделі «російського міщанства» Москви, яку так називав М. Хвильовий, певна річ, розуміючи її як центр російського імперіалізму, І. Денисюк прислав кілька листів. А потім чимало цікавого розповів про враження від своїх розмов і зустрічей із «московитами». Яюсь я вислав свою, одну з перших, новел. Незабаром у відповідь Іван Овксентійович запитав: «В кого списав прекрасну річ?» Звісно, у запитанні був жарт і водночас оцінка, яка додала мені відваги не залишати почате, що тривало вже з якогось часу, не давало спокою.

Слухати І. Денисюка завжди було цікаво. Він любив розповідати про фольклористичні експедиції, зокрема, на свою рідну Волинь. Справжнім відкриттям у царині фольклористики є його думки про релікти давньої культури, що стосуються амазонок, жіночого воїнства. Ці виступи часто пересипані дотепами і гумором. Любив слухати й розповідати анекдоти, звеселяючи друзів.

Надзвичайно глибокий ерудит, він нерідко у своїх студіях із історії українського письменства робив аналогії з чужими літературами, здавалося б, несподіваними, але, вчитуючись у ці компаративістичні спостереження, дивуєшся глибині точних висновків, які відповідають духові і характеру багатьох літератур і національному духові рідного письменства.

Думка вченого була послідовно і постійно в русі до нових обріїв науки. Цікавий такий випадок. Після майже завершальної роботи над своїм дослідженням про український роман 20-х років ХХ ст. я зустрівся з певними труднощами дуже стисло винести в заголовок проблему: всього пару слів, а їх немає «під рукою». І саяк, і отак - і все не це. Сидимо на науковій конференції, присвяченій М. Грушевському. Іван Овксентійович гортає мій манускрипт і раптом каже: «Та в тебе наскрізна думка під час конкретного аналізу романістики про національну ідентичність». Справді, так. І вже сформована наукова проблема дослідження - національна ідентичність, що особливо було важливо підкреслити для того часу, коли на українство уже насувалося лихо і коли незабаром настав погром творчої інтелігенції і широкого українського загалу, так чи інакше причетного до національного відродження. Власне, тоді, на згаданій конференції, Іван Овксентійович дав згоду стати одним із опонентів дисертації і написав блискучу рецензію з характерним для нього стилем і «несподіваними» спостереженнями.

Українська наука мала вченого з яскравим національним обличчям. Це значить, що в центрі наукових зацікавлень І. Денисюка стояла історична доля української літератури. Творчість І. Франка тут займає центральне місце. Франкознавчі студії І. Денисюка надовго залишаться актуальними, бо сягають глибин творчості українського генія, якого справедливо українці бачать у подвигницькому житті і Каменяра, і тонкого, з осягненням світових вершин лірика, і публіциста, зануреного в соціальні і національні проблеми рідного народу, і політичного діяча. Дослідник І. Денисюк торкається цієї спадщини і робить надзвичайно глибокі узагальнення, які відкривають перспективу наступних досліджень. Саме під його керівництвом Інститут франкознавства сягнув високого рівня, де виховалися гідні послідовники - франкознавці школи І. Денисюка.

І все ж, про одну прикрість годі не згадати. У цьому винне, поза всяким сумнівом, тодішнє керівництво Комітету Шевченківської премії, яке відмовило в поданні на номінацію в цій високій національній нагороді тритомне (в чотирьох книгах) видання праць І. Денисюка. Сьогодні науковець-початківець і науковець із солідним досвідом не може не звертатися до духовної скарбниці, яку залишив І. Денисюк: це живий нерв думки, національного серцебиття, віддзеркаленого у студіях вченого про українську літературу, яку він сприймав як кровно споріднену з ним на все життя.

Прекрасне це життя, сповна віддане чесному служінню рідному Слову, національній традиції та історичній перспективі нації, яка з велетенськими втратами і самопопсятою виборолала свою державність. Це світлий образ ученого, який мислив світовими категоріями добра і справедливості, і силою всієї своєї вільної душі прагнув втілити ці принципи в науці, а отже, і в житті. І. Денисюк жив розкуто, навіть у найважчі часи окупаційного імперського режиму його думка не відчувала скованості, хоч була обмежена рамками дозволеного, а в час незалежності розпружила свої широкі крила для вільного польоту у просторі української культури.

Лютий 2010 р.